

HOSPODÁŘSKÁ GEOGRAFIE ČR

Vyučující: RNDr. Josef Kunc, Ph.D.

- 13 týdnů výuky, 12 přednášek po 1 vyučovací hodině (5. dubna je státní svátek), resp. **6 přednášek po 2 hodinách? (liché týdny)**
- 6 seminářů po 2 vyučovacích hodinách (sudé týdny), účast povinná
- **Způsob ukončení:** zkouška (písemná)

DOPORUČENÁ LITERATURA

- Oficiální literatura v rámci ESF dosud neexistuje...
- **TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. (2008): Ekonomická a sociální geografie. Plzeň : Aleš Čeněk, 411 s.**
- **MARYÁŠ, J., VYSTOUPIL, J. (2006): Ekonomická geografie. (DSO). Brno : MÚ, 160 s.**
- **TOUŠEK, V. a kol. (2005): Česká republika. Portréty krajů. Praha : MMR ČR, 135 s.**
- **PAVLÍK, Z., KUČERA, M., (2003): Populační vývoj České republiky 1990-2002. Praha : Demoart, 98 s.**
- **FIALOVÁ, L. a kol. (2007): Populační vývoj České republiky 2001-2006. Praha : Univerzita Karlova, 116 s.**
- **SRB, V. (2004): Tisíc let obyvatelstva českých zemí. Praha : Karolinum, 275 s.**
- **SPĚVÁČEK, V. a kol. (2002): Transformace české ekonomiky. Praha : Linde, 525 s.**
- ekonomické části a přílohy Hospodářských novin, Mladé fronty a dalších periodik
- Časopisy Ekonom, Euro...
- Atlasy České republiky
- Internetové stránky: www.czso.cz; www.mpo.cz; www.mpsv.cz; www.portal.gov...

Objekt a předmět studia: Česká republika a základní i podpůrné jevy a aktivity spojené a podmíněné hospodářskou (lidskou) činností

Cíl předmětu: stručné seznámení s prostorem České republiky na základě objektu a předmětu studia formou jevů a aktivit formálně uvozených do dílčích oborů a disciplín:

- Základní charakteristiky ČR (fyzicko-geografická, dopravní a geopolitická)
- Vývoj administrativního a správního uspořádání českých zemí
- Obyvatelstvo a jeho základní znaky
- Sídla a sídelní systémy
- Obchod a služby
- Doprava a dopravní systémy
- Cestovní ruch a rekreace
- Zemědělská výroba
- Průmyslová výroba a stavebnictví
- Trh práce
- Celkový ekonomický vývoj a regionální disparity
- Sociokulturní diferenciacce
- Krajina a její využití

Toto je tedy i **obsah předmětu**, v daném rozsahu naddimenzovaný

PŘEDNÁŠKA č. 1

**Základní charakteristiky a
poloha ČR**

ZÁKLADNÍ FYZICKO-GEOGRAFICKÉ ÚDAJE ČR

Dvě geologické jednotky

- 1) Český masiv (západní, větší, starší část)
  - 2) Západní Karpaty (východní, mladší, menší část)
- Hranice obou jednotek budeme hledat...

Reliéf

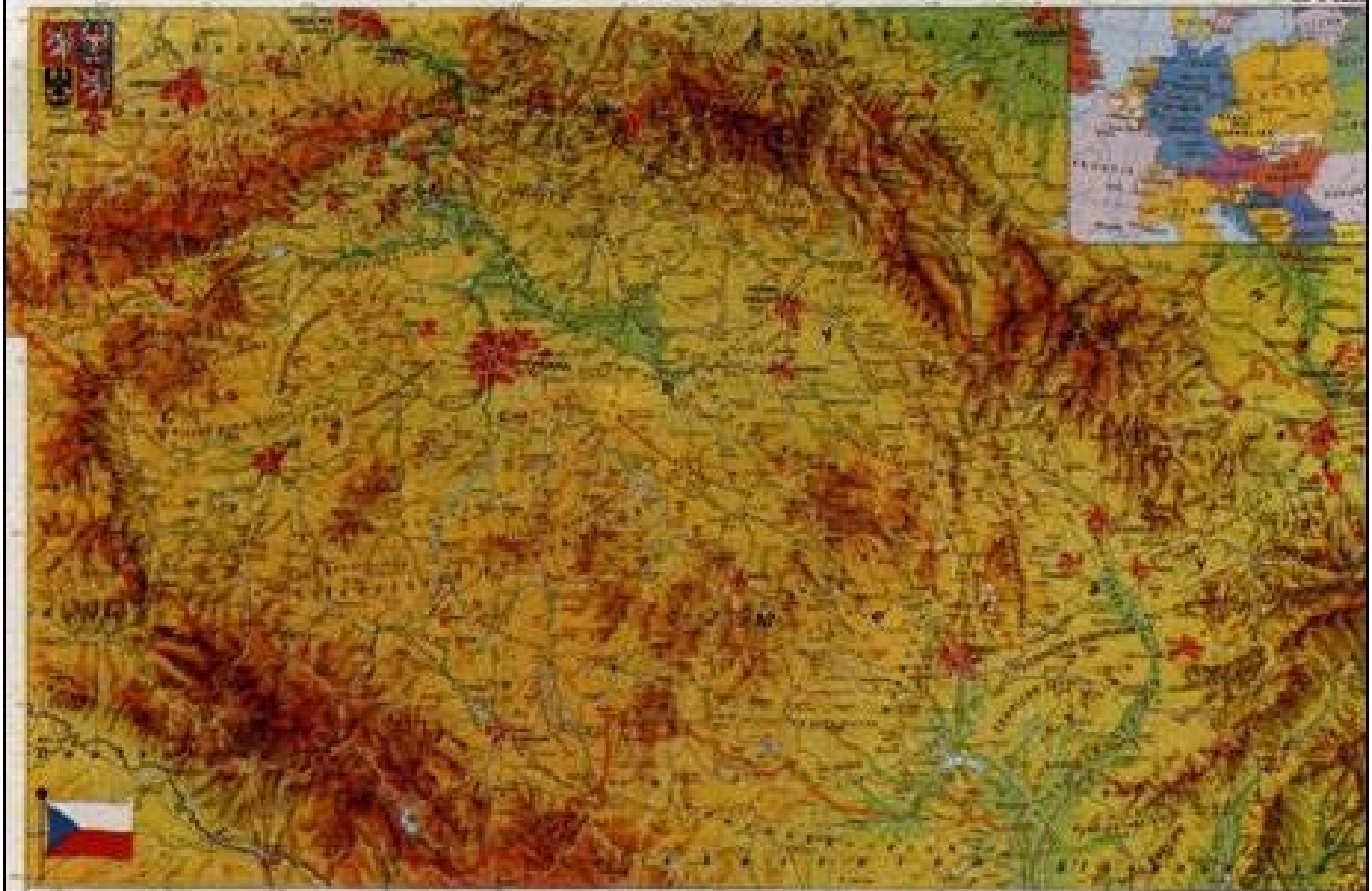
- **nejvyšší pohoří** (Krkonoše (Sněžka-1 602 m), Jeseníky Šumava, Moravskoslezské Beskydy, Krušné hory...většinou v příhraničí); nejvyšší umělý bod: vrchol vysílače na Pradědu (1 654 m); pohoří jsou většinou kerného původu, výjimečně sopečného (České středohoří, Doupovské hory)
- **nejnižší místa** (Dolnomoravský úval: Dyje u Lanžhotu – hranice s Rakouskem a Slovenskem; sníženina Labe u Hřenska (115 m) – hranice s Německem)
- největší roviny: Polabí, úvaly (Dolno a Hornomoravský, Dyjsko-svratecký) a brány (Vyškovská, Moravská), příp. pánve (Budějovická, Třeboňská)
- střední nadmořská výška: 430 m
- zvláštní typy reliéfu: pískovcová skalní města, krasové jevy

Pravčická brána, největší pískovcový most v Evropě

Moravský kras, největší a nejkrásnější zkrasovělé území v ČR

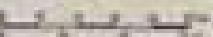

- **PRÁVNÍ ÚZEMNÍ ÚROVŇ**
 - územní obce
 - územní svazky
 - územní celky
- **PRÁVNÍ ÚZEMNÍ ÚROVŇ**
 - územní obce
 - územní svazky
 - územní celky
- **PRÁVNÍ ÚZEMNÍ ÚROVŇ**
 - územní obce
 - územní svazky
 - územní celky
- **PRÁVNÍ ÚZEMNÍ ÚROVŇ**
 - územní obce
 - územní svazky
 - územní celky
- **PRÁVNÍ ÚZEMNÍ ÚROVŇ**
 - územní obce
 - územní svazky
 - územní celky
- **PRÁVNÍ ÚZEMNÍ ÚROVŇ**
 - územní obce
 - územní svazky
 - územní celky
- **PRÁVNÍ ÚZEMNÍ ÚROVŇ**
 - územní obce
 - územní svazky
 - územní celky
- **PRÁVNÍ ÚZEMNÍ ÚROVŇ**
 - územní obce
 - územní svazky
 - územní celky
- **PRÁVNÍ ÚZEMNÍ ÚROVŇ**
 - územní obce
 - územní svazky
 - územní celky
- **PRÁVNÍ ÚZEMNÍ ÚROVŇ**
 - územní obce
 - územní svazky
 - územní celky

1 : 275 000

BOHEMIA PARADISE

BOHEMIA PARADISE

MORAVIAN GATE

MORAVIAN WALLACHIA

MORAVIAN GATE

Vodstvo

- území České republiky leží na **hlavním evropském rozvodí**
→ většina řek zde má své prameny a odvádí vodu do zahraničí
- z okolních zemí přitéká jen malé množství vody
- z hydrologického hlediska jde o **nepříznivou polohu**, vodní zásoby jsou doplňovány pouze srážkami
- celostátní dlouhodobý roční průměr srážek je 693 mm
- řekami odtéká asi 1/3 z tohoto množství

Území ČR je odvodňováno do **3 okrajových moří** Atlantského oceánu:

- 1) Severní moře (odvodňováno Labem, asi 63 % území ČR, největší přítok Vltava)
- 2) Černé moře (odvodňováno Dunajem, resp. u nás Moravou a Dyjí, asi 27 % území)
- 3) Baltské moře (Odra, asi 10 % území)

- Nejdelším vodním tokem v ČR je Vltava (433 km)
- Nejvíce vodních ploch na Vltavě (Vltavská kaskáda)
- Největší vodní plocha: Lipno (49 km² , Vltava)
- Největší objem zadržované vody: Orlík (Vltava)
- Největší rybník: Rožmberk (5 km²)
- Největší přírodní jezero: Černé Jezero (0,2 km² , Šumava)

Klima

- **Podnebí je v ČR je mírné** a přechodné mezi oceánickým a kontinentálním
- Je charakterizováno **západním prouděním** s převahou západních větrů
- Přímořský vliv se projevuje hlavně v Čechách a na Moravě, ve Slezsku již přibývá kontinentálních podnebných vlivů (ale rozdíly jsou vzhledem k velikosti našeho území malé)
- **Velký vliv na podnebí má nadmořská výška a reliéf**

- Nejnižší průměrná roční teplota: 0,2 °C (Sněžka)
- Nejvyšší průměrná roční teplota: 9,5 °C (Hodonín)
- Nejvyšší naměřená teplota: 40,2 °C (Praha, rok 1983).
- Nejnižší naměřená teplota: -42,2 °C (Litvínovice u Českých Budějovic, rok 1929)

- **Množství srážek stoupá s nadmořskou výškou**
- Vzhledem k **převažujícímu Z-V proudění vzduchu**, jsou místa v závětrné straně horských svahů výrazně sušší (Poohří, Žatecko) než návětrné svahy pohoří (Moravskoslezské Beskydy)
- Největší naměřený měsíční úhrn srážek: 811,5 mm (Lysá hora, červenec 1997 – vydatné srážky způsobily rozsáhlé povodně na Moravě a ve Slezsku)
- Nejvíce dnů se sněhovou pokrývkou: průměrně 186 dnů (Sněžka)

GEOGRAFICKÁ POLOHA ČR

- Česká republika zaujímá **výrazně středoevropskou polohu**, přičemž soubor různě určených geometrických středů Evropy republiku obklopuje od západu k severovýchodu až východu
- Středem státního území prochází **poledník 15 v. d.**, přičemž z významnějších obcí protíná Český Dub, Kouřim, Pacov či Jindřichův Hradec
- Obě části území, oddělené tímto poledníkem, jsou velikostně srovnatelné

Krajními body zeměpisné polohy jsou obce:

- západní bod: Krásná u Aše, 12 06' v. d.,
- východní bod: Bukovec u Jablunkova, 18 52' v. d.,
- severní bod: Lobendava u Šluknova, 51 03' s. š.,
- jižní bod: Vyšší Brod, 48 33' s. š.

- Největší délka území od západu k východu je **493 km** a od severu k jihu **278 km**
- Většina průběhu dnešní státní hranice má původ v hranici historické

- Čára státní hranice **měří 2 290,4 km**, z toho s:
  - Německem 810,7 km
  - Polskem 761,8 km
  - Rakouskem 466,1 km
  - a Slovenskem 251,8 km

- **Většina délky státní hranice je přirozená**, tvoří ji hlavně horské hřebeny.

GEOPOLITICKÁ POLOHA ČR

Prostorová lokalizace České republiky ve střední Evropě má **ekonomické i politické souvislosti**. Historicky se na našem území střetávaly dvě důležité evropské obchodní cesty:

- **S-J Jantarová cesta**
- **V-Z Podunajská**

Poloha českého státu ve střední Evropě byla vždy ovlivňována **historickými událostmi**.

V souvislosti s těmito událostmi se **měnilo geopolitické postavení** (hranice) **ČR**:

- např. centrum Habsburské monarchie, země na západě „východního bloku“, země na východě EU
(jak je možné vnímat geopolitickou polohu ČR dnes?)

Hranice České republiky

- většina hranice byly **vymezena ve středověku** v době rozvoje Českého království
- přirozená hranice vede pohořími, obklopujícími Českou kotlinu

Později byla vymezena hranice v oblastech

- horní Ohře - 14. století
- Lužických hor - 17. století

Hranice vymezená po 1. světové válce:

1) s POLSKEM

- **Těšínsko** Pařížská smlouva r. 1920 (ubylo 145 903 obyvatel - 1910)
- **Hlučínsko** Pařížská smlouva r. 1920 (přibylo 48 005 obyvatel - 1921)

2) s RAKOUSKEM

- **Valticko** - St. Germainská smlouva r. 1919 (přibylo 11 032 obyvatel - 1921)
- **Vitorazsko** - St. Germainská smlouva r. 1919 (přibylo 11 067 obyvatel - 1921) *(kde to je?)*

3) s NĚMECKEM

- byla potvrzena hranice Rakousko-Uherská: Trianonská smlouva r. 1919

Hranice vymezená 1993 - 1997

1993 – 1997, nově vymezen hranice se **Slovenskem**:
– 251,8 km *(kde byly největší spory?)*

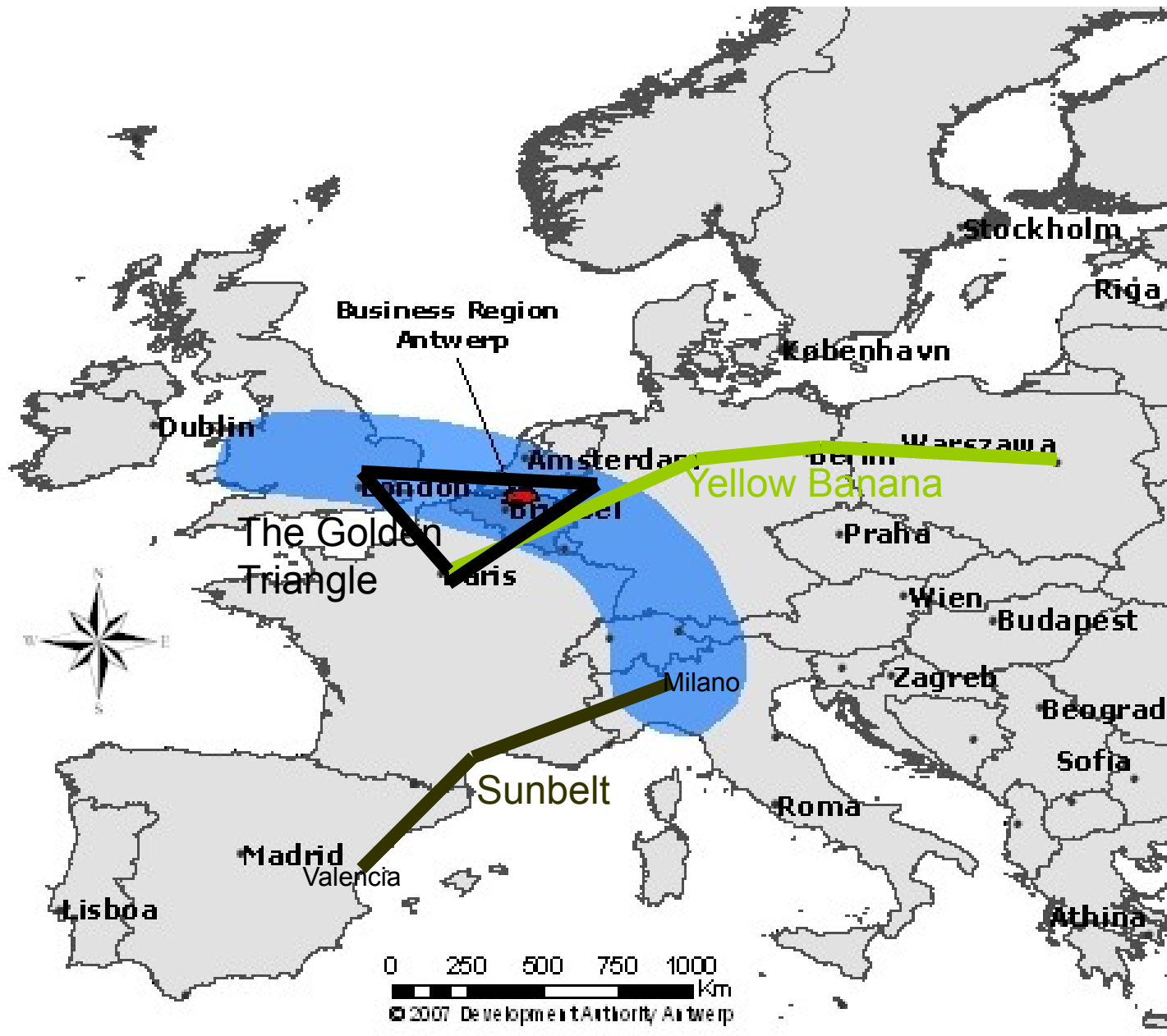
Geopolitické vztahy

- první polovina 20. století - **napojení na západní Evropu**; významný vliv USA i Francie
- 2. světová válka: geopolitické okleštění v rámci **Protektorátu Čechy a Morava**
- 50. – 80. léta 20. století - **orientace na SSSR** a socialistické země
- 90. léta snaha o zapojení do **evropských struktur**
  - 1999 – vstup do NATO
  - 2004 – vstup do EU

Dnešní geopolitické a ekonomické postavení ČR - **vedlejší evropská ekonomická osa** (v rámci střední Evropy) - **Berlín - Praha – Vídeň**

- Hlavní evropskou ekonomickou osou je... (*víte?*)

Business Region
Antwerp

Dublin

Stockholm

Riga

København

Amsterdam

Warszawa

London

Berlin

Yellow Banana

Brussels

The Golden
Triangle

Praha

Paris

Wien

Budapest

Milano

Zagreb

Beograd

Sofia

Sunbelt

Roma

Madrid

Valencia

Lisboa

Athina

0 250 500 750 1000 Km

© 2007 Development Authority Antwerp

- **Hlavní ekonomická evropská osa**, max. koncentrace inovací a růstu: tzv. „**modrý banán**“ (Londýn – Benelux – Porúří – Mnichov – Milán)
- Vedlejší ekonomické osy: tzv. „**žlutý banán**“ (Paříž – Berlín – Varšava)
- Tzv. „**Sunbelt**“ (Milán – Valencie)
- „**The Golden Triangle**“: Londýn – Paříž - Porúří

Politický systém České republiky je svou strukturou ***parlamentní demokratická republika*** s premiérem v čele vlády a pluralitním politickým systémem:

- 1) Výkonná moc** je vykonávána vládou a prezidentem
  - 2) Zákonodárnou moc** tvoří dvoukomorový Parlament (Poslanecká sněmovna-200 poslanců a Senát-81 senátorů)
- **Soudní moc** je tvořena soustavou obecných soudů a Ústavním soudem. Nejvyšší soud České republiky se sídlem v Brně je spolu s Nejvyšším správním soudem nejvyšším článkem soustavy obecných soudů

DOPRAVNÍ POLOHA ČR

- **dopravní poloha** ČR je poměrně **úzce spjata s geopolitickou a socioekonomickou pozicí**
- přes naše území vždy vedly důležité obchodní stezky – to se odráží i v současnosti ve **výrazně tranzitní pozici ČR** v evropském prostoru (především směr J – S), což s sebou nese určitý ekonomický příjem, ale patrně **více negativních efektů** (ucpané silnice, hluk, emise..)
- obecně lze dopravní polohu ČR v kontextu celé Evropy hodnotit jako **příznivou**, pro nejdůležitější dopravní tasy (silniční a železniční) jsou výhodně využívány sníženiny, úvaly a brány (souvislost s geografickou polohou)

- V ČR je **velmi hustá silniční síť**, která je na regionální úrovni srovnatelná s jinými evropskými zeměmi, **nikoliv však již co se týče kvality** této sítě a komfortu cestování
- Do konce roku 2008 bylo u nás vybudováno **688 km dálnic a 372 km rychlostních komunikací**, 2 600 km připadalo na evropskou silniční síť typu E
- Dálniční síť a síť R-komunikací dosahuje zatím asi **poloviny** plánovaného rozsahu
- Po dokončení celé sítě by měla ČR mít asi 2 170 km silnic dálničního typu

- Dopravní síť v Čechách je **výrazně radiální** s dominantním uzlem v Praze, odkud vedou dálnice a rychlostní komunikace ke krajským městům poměrně pravidelně rozmístěných zhruba v okruhu 100 km
- na Moravě převažují **koridorové tahy** využívající nížiny a úvaly (S-J směr)
- Rozhodujícím dopravním uzlem na Moravě je Brno, Ostrava je znevýhodněna svojí excentrickou polohou, význam získá v budoucnu Olomouc

TÉMATÁ SEMINÁŘŮ Z HOSPODÁŘSKÉ GEOGRAFIE ČR

1. téma: OBYVATELSTVO I. – struktura i dynamika, základní vzorce a výpočty

Blok 1: „struktura obyvatelstva“

- hustota zalidnění
- věková pyramida
- index stáří
- úroveň ekonomické aktivity
- index ekonomického zatížení
- vzdělanostní struktura
- obecná míra nezaměstnanosti
- míra dlouhodobé nezaměstnanosti

Blok 2: „dynamika obyvatelstva – přirozený pohyb“

- hrubá míra porodnosti
- hrubá míra plodnosti
- hrubá míra úmrtnosti
- kvocient kojenecké úmrtnosti
- kvocient novorozenecké úmrtnosti
- hrubá míra sňatečnosti
- hrubá míra rozvodovosti
- index rozvodovosti

Blok 3: „dynamika obyvatelstva – mechanický pohyb“

- hrubá míra imigrace
- hrubá míra emigrace
- přirozený přírůstek
- migrační saldo
- index migračního salda
- intenzita migračního obratu
- celkový přírůstek

Zopakovat základní pojmy, umět spočítat jednoduché příklady..(Zdroj: www.czso.cz; www.demografie.info; „zelená kniha“ Ekonomická a sociální geografie“ ...)